Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за серпень 2021 року

Зміст

1. Спори, що виникають із трудових правовідносин 5

1.1. Статтею 46 КЗпП України не передбачено такої підстави відсторонення працівника від роботи як проведення службового розслідування щодо факту його причетності до організації нападу на іншого працівника. Зазначення у локальних актах підприємства додаткових підстав для відсторонення працівника від роботи не є підставою для їх застосування 5

1.2. Зміна трудової функції, характеру роботи та функціональних обов'язків працівника є переведенням, а не переміщенням, а отже, допускається за його згодою з урахуванням положень статті 32 КЗпП України 6

2. Спори, що виникають із сімейних правовідносин 8

2.1. Об'єкт незавершеного будівництва, який зведено за час шлюбу і будівництво якого фактично закінчено, а сам об'єкт експлуатується за своїм функціональним призначенням, може бути визнаний об'єктом права спільної сумісної власності подружжя 8

2.2. Сам факт перебування у фактичних шлюбних відносинах без установлення ведення спільного господарства, побуту та бюджету не є підставою для визнання права власності на половину майна за кожною зі сторін. Лише у разі встановлення зазначених вище фактів положення частини першої статті 17 Закону України «Про власність», чинного на момент виникнення правовідносин, вважається правильно застосованим 9

2.3. Бажання дитини, яка досягла 10-річного віку, та її думка має бути заслухана і враховуватися судами під час вирішення питання про визначення її місця проживання 11

2.4. При встановленні юридичного статусу майна (особисте чи спільне) визначальним є те, коли мали місце факт і дата набуття (створення) такого майна, а не факт реєстрації прав на нього, що може мати місце після розірвання шлюбу 13

3. Спори щодо захисту права власності чи іншого речового права на нерухоме майно 14

3.1. Боржник, проти якого ухвалене судове рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно, та його дружина, які здійснюють поділ майна, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки поділ майна порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника 14

3.2. Надані особою товарні чеки на придбання матеріалів, меблів та техніки можуть бути предметом доказування у справі про відшкодування вартості будівельних матеріалів або поділ майна подружжя, але не є належними доказами про набуття нею права власності на частину будинку 16
3.3. Автор сценарію до кінофільму не є власником майнових прав на цей аудіовізуальний твір у цілому, тому створення поштової марки на основі фрагменту кінофільму не порушує його авторських прав 17

4. Спори, що виникають із виконання чи невиконання договірних/недоговірних зобов'язань 19

4.1. Після початку процедури ліквідації банку розміщені на рахунках кошти у вигляді банківських вкладів не підлягають стягненню в інший спосіб, ніж це передбачено положеннями Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Також ці кошти не є збитками у розумінні статті 22 ЦК України, а тому відсутні підстави для стягнення зазначеної суми у порядку, встановленому статтею 1173 ЦК України 19
4.2. Сам лише факт сплати набувачем грошових коштів щомісячно на утримання відчужувача майна не може вважатися належним виконанням умов договору довічного утримання і є підставою для його розірвання, якщо умовами такого договору передбачено як майнове утримання відчужувача, так і здійснення догляду за ним 20
4.3. Переривання перебігу позовної давності за основним зобов'язанням не перериває перебігу позовної давності за іншим обов'язком, зокрема забезпечувальним 22

5. Питання процесуального права 23

5.1. Накладення на боржника штрафу та звернення державного виконавця до правоохоронних органів із поданням (повідомленням) про притягнення боржника до кримінальної відповідальності є лише заходами з метою притягнення до відповідальності боржника за невиконання виконавчого документа і не свідчить про те, що державний виконавець вжив усіх можливих дій з виконання рішення суду, що є підставою для винесення постанови про закінчення виконавчого провадження 23
5.2. Ухвала суду про забезпечення позову, зустрічне забезпечення як судове рішення є способом зовнішнього відображення судом прийнятого рішення щодо вжиття відповідних заходів. Скасування заходів забезпечення позову, зустрічного забезпечення із залишенням у силі ухвали суду про забезпечення позову, зустрічного забезпечення та навпаки є неможливим 26
5.3. У випадку оскарження судових рішень у тій самій справі можливість зупинення провадження на підставі пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України виключається 27

5.4. Обставини, які могли бути встановлені під час розгляду справи в разі виконання учасниками справи та судом вимог процесуального закону (змагальність, диспозитивність тощо), не можуть визнаватися нововиявленими 29
5.5. Ухвала, якою вирішено питання про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду, є за своєю природою судовим рішенням, яким завершено розгляд, а не процесуальною ухвалою, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі 30
5.6. Ухвала суду як про задоволення, так і про відмову у задоволенні подання державного чи приватного виконавця про обмеження у праві виїзду за кордон може бути оскаржена в апеляційному порядку 32
5.7. Закрити провадження у справі щодо третьої особи, яка є лише учасником, а не стороною в цивільному процесі, неможливо із жодних підстав, визначених статтею 255 ЦПК України, в тому числі у зв'язку з ліквідацією юридичної особи, яку було залучено як третю особу 33

1. Спори, що виникають із трудових правовідносин

1.1. Статтею 46 КЗпП України не передбачено такої підстави відсторонення працівника від роботи як проведення службового розслідування щодо факту його причетності до організації нападу на іншого працівника. Зазначення у локальних актах підприємства додаткових підстав для відсторонення працівника від роботи не є підставою для їх застосування

04 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Публічного акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» (далі - ПАТ «НАК «Нафтогаз України», яке перейменовано в АТ «НАК «Нафтогаз України»), Дочірнього підприємства «Укравтогаз» Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» (далі – ДП «Укравтогаз») про усунення перешкод у виконанні посадових обов'язків шляхом скасування наказів, стягнення заробітної плати.

Суд установив, що ПАТ «НАК «Нафтогаз України» видало наказ «Про проведення службового розслідування» щодо нападу невідомих осіб на працівника ДП «Укравтогаз», яке можливо пов'язане з професійною діяльністю, а також накази про відсторонення від виконання посадових обов'язків окремих працівників ДП «Укравтогаз», зокрема ОСОБА_1 як начальника РВУ «Київавтогаз» ДП «Укравтогаз», у зв'язку з отриманням інформації про можливу причетність працівників ДП до організації нападу на головного метролога підприємства. На цій підставі позивача було відсторонено від виконання посадових обов'язків та заборонено допуск на територію ДП «Укравтогаз», обмежено доступ до об'єктів і транспортних засобів, обслуговування грошових коштів та матеріальних цінностей тощо на період службового розслідування.

Місцевий суд, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, задовольнив позов частково та зобов'язав АТ «НАК «Нафтогаз України» та ДП «Укравтогаз» скасувати накази про відсторонення від виконання посадових обов'язків окремих працівників ДП «Укравтогаз», зокрема ОСОБА_1, на період службового розслідування, зі збереженням заробітної плати в розмірі посадового окладу.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів з огляду на таке.

Правові підстави відсторонення працівника від роботи власником або уповноваженим органом визначені статтею 46 КЗпП України.

Так, відсторонення працівників від роботи власником або уповноваженим ним органом допускається у разі: появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів, навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони; в інших випадках, передбачених законодавством.

Отже, відсторонення від роботи – це тимчасове позбавлення працівника, який перебуває у трудових правовідносинах із підприємством, можливості реального здійснення ним права на працю на підставі виявленого власником чи уповноваженим

ним органом факту, через який він має право усунути або зобов'язаний усунути працівника від роботи.

За змістом статті 46 КЗпП України допускається відсторонення працівника або у випадках, перелічених у статті, або в інших випадках, які повинні бути також передбачені певним нормативним документом.

Такої підстави відсторонення працівника як проведення службового розслідування щодо факту його причетності до організації нападу на іншого працівника норма статті 46 КЗпП України не передбачає, а локальні акти підприємства не належать до законодавчих актів, тому зазначення у них додаткових підстав для відсторонення працівника від роботи не є підставою для їх застосування, а у разі такого застосування не свідчить про його законність.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 серпня 2021 року у справі № 755/3373/19 (провадження № 61- 6985св20) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/98947785

1.2. Зміна трудової функції, характеру роботи та функціональних обов'язків працівника є переведенням, а не переміщенням, а отже, допускається за його згодою з урахуванням положень статті 32 КЗпП України

26 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Комунального некомерційного підприємства «Тернопільська обласна клінічна психоневрологічна лікарня» Тернопільської міської ради (далі – Тернопільська обласна клінічна психоневрологічна лікарня) про скасування наказу про переміщення та поновлення на попередньому місці роботи.

Суд установив, що ОСОБА_1 прийнятий на посаду лікаря-невропатолога четвертого неврологічного відділення у Тернопільській обласній клінічній психоневрологічній лікарні, потім його переведено на посаду лікаря-невропатолога амбулаторно-поліклінічного відділення, а пізніше – на посаду лікаря-невропатолога організаційно-методичного консультативного відділення амбулаторно-поліклінічного відділення.

Наказом генерального директора лікарні у зв'язку з виробничою необхідністю ОСОБА_1 було переміщено на посаду лікаря-невропатолога інсультного відділення на повну ставку, з оплатою праці відповідно до штатного розпису у межах спеціальності і кваліфікації, обумовлених трудовим договором, без зміни істотних умов праці та оплати праці.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, скасував наказ Тернопільської обласної клінічної психоневрологічної лікарні «Про переміщення ОСОБА_1» та поновив позивача на попередньому місці роботи.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Згідно зі статтею 32 КЗпП України переведення на іншу роботу допускається тільки за згодою працівника. Переведенням на іншу роботу вважається доручення працівникові роботи, що не відповідає спеціальності, кваліфікації чи посаді, визначеній трудовим договором.

Не вважається переведенням, що потребує згоди працівника, переміщення його на тому ж підприємстві (в установі, організації) на інше робоче місце, в інший структурний підрозділ на території підприємства в межах тієї ж місцевості, доручення роботи на іншому механізмі або агрегаті при продовженні роботи за тією ж спеціальністю, кваліфікацією чи посадою і з тими ж істотними умовами праці. Однак і переміщення не може бути безмотивним, не обумовленим інтересами виробництва.

Власник або уповноважений ним орган не має права переміщати працівника на роботу, протипоказану йому за станом здоров'я.

Зазначена норма трактує поняття «переміщення» у межах спеціальності, кваліфікації чи посади, обумовленої трудовим договором. Вона передбачає у межах спеціальності, кваліфікації чи посади, обумовленої трудовим договором, зміну: робочого місця (тобто місця безпосереднього виконання роботи); структурного підрозділу у тій самій місцевості; роботи на іншому механізмі або агрегаті. Переміщення може здійснюватися лише у випадку, коли не змінюється жодна з істотних умов трудового договору працівника.

Зміна істотних умов праці включає зміну системи та розмірів оплати праці, пільг, режиму роботи, встановлення або скасування неповного робочого часу, суміщення професій, зміну розрядів і найменування посад та інших. Про зміну істотних умов праці працівник повинен бути повідомлений не пізніше ніж за два місяці (частина третя статті 32 КЗпП України).

Якщо колишні істотні умови праці не може бути збережено, а працівник не згоден на продовження роботи в нових умовах, то трудовий договір припиняється за пунктом 6 статті 36 цього Кодексу (частина четверта статті 32 КЗпП України).

Суди дійшли обґрунтованих висновків про те, що з дня видачі оспорюваного наказу позивач почав працювати у шкідливих умовах праці, суттєво змінилися його трудові обов'язки на посаді лікаря-невропатолога інсультного відділення. Верховний Суд погодився з висновками судів про те, що ОСОБА_1 було змінено істотні умови праці, у зв'язку із чим відповідач мав його попередити за два місяці про такі зміни і у випадку згоди позивача на продовження роботи перевести його на посаду лікаря-невропатолога інсультного відділення, чи у випадку незгоди на продовження роботи звільнити на підставі пункту 6 частини першої статті 36 КЗпП України. Проте фактично відбулось переведення ОСОБА_1 на іншу роботу без його згоди, яке названо переміщенням.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 серпня 2021 року у справі № 607/14453/20 (провадження № 61-10296св21) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/99173870

2. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

2.1. Об’єкт незавершеного будівництва, який зведено за час шлюбу і будівництво якого фактично закінчено, а сам об’єкт експлуатується за своїм функціональним призначенням, може бути визнаний об’єктом права спільної сумісної власності подружжя

18 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання об’єкта незавершеного будівництва житлового будинку об’єктом спільного майна подружжя та визнання права власності на S частку об’єкта незавершеного будівництва житлового будинку.

Місцевий суд у 2015 році розглянув справу між цими ж сторонами щодо поділу спільного майна подружжя, рішенням якого встановлено, що шлюбні відносини між сторонами фактично припинені у квітні 2014 року, сторони є власниками будівельних матеріалів, обладнання та конструкцій, що були використані для будівництва житлового будинку, господарських будівель і споруд, і частка кожного з них у цьому майні становить S частку, на час розгляду справи будівництво спірного об’єкта завершено. Водночас, у визнанні за ОСОБА_1 права власності на S частку в житловому будинку відмовлено з тих підстав, що вказаний житловий будинок не прийнятий в експлуатацію, право власності на нього не зареєстровано, сторони є власниками лише будівельних матеріалів, обладнання та конструкцій, що були використані під час будівництва житлового будинку, кожній зі сторін належить по S частці у праві власності на це майно.

Оспорюваним рішенням місцевого суду в задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено з тих підстав, що ступінь готовності об’єкта незавершеного будівництва не дозволяє здійснити його поділ між сторонами, які мають право на S частину будівельних матеріалів, використаних під час його будівництва.

Постановою апеляційного суду скасовано рішення суду першої інстанції та ухвалено рішення, яким позовні вимоги ОСОБА_1 задоволено.

Верховний Суд з таким рішенням апеляційного суду погодився з огляду на таке.

Тлумачення статті 61 СК України свідчить про те, що спільною сумісною власністю подружжя, що підлягає поділу, можуть бути будь-які види майна, за винятком тих, які згідно із законом не можуть їм належати (виключені з цивільного обороту), незалежно від того, на ім’я кого з подружжя вони були набуті.

Відповідно до частини першої статті 70 СК України у разі поділу майна, що є об’єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором.

Поділ майна, що є об’єктом права спільної сумісної власності подружжя, здійснюється шляхом виділення його в натурі, а у разі неподільності присуджується одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними (частини перша,

друга статті 71 СК України), або реалізується через виплату грошової чи іншої матеріальної компенсації вартості його частки (частина друга статті 364 ЦК України).

У справі, що переглядалася, апеляційний суд на підставі технічного паспорту на житловий будинок установив, що його готовність становить 97%.

У зв'язку з тим, що об'єкт незавершеного будівництва – житловий будинок готовий до експлуатації, будівництво його фактично закінчене, він експлуатується за своїм функціональним призначенням, не приймається в експлуатацію і право власності на нього не оформлюється з волі відповідача, що позбавляє позивача можливості реалізувати своє право на поділ набутого за час шлюбу майна, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про наявність підстав для визнання спірного об'єкта незавершеного будівництва спільною сумісною власністю сторін із визначенням їх часток у праві спільної сумісної власності.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 серпня 2021 року у справі № 359/3859/17 (провадження № 61-437св20) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/99088227

2.2. Сам факт перебування у фактичних шлюбних відносинах без установлення ведення спільного господарства, побуту та бюджету не є підставою для визнання права власності на половину майна за кожною зі сторін. Лише у разі встановлення зазначених вище фактів положення частини першої статті 17 Закону України «Про власність», чинного на момент виникнення правовідносин, вважається правильно застосованим

12 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про встановлення факту проживання однією сім'єю без шлюбу, поділ спільного майна подружжя, стягнення грошової компенсації.

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 зазначала про те, що з травня 1996 року вона спільно проживала з ОСОБА_2 як чоловік і жінка однією сім'єю, вони вели спільне господарство, мали спільний сімейний бюджет, незважаючи на те, що позивач розірвала шлюб з першим чоловіком лише у березні 1997 року. Сторони з грудня 1999 року почали проживати у недобудованому житловому будинку, у листопаді 2000 року зареєстрували шлюб, у якому народився син. Шлюб між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 розірвано у 2013 році. За період їх спільного проживання сторони за спільні кошти та спільною працею здійснили будівництво літньої кухні, яку у подальшому перебудували в будинок А. Крім того, сторони у 2005 році розпочали будівництво іншого житлового будинку В за рахунок коштів, отриманих від продажу земельної ділянки, яка була особистою приватною власністю позивача. Будівництво цього будинку було завершено у грудні 2006 року. Разом з цим спірні будинки здані в експлуатацію у серпні 2012 року, у грудні цього року відповідач отримав свідоцтва про право власності на будинки та здійснив державну реєстрацію права власності на об'єкти нерухомого майна.

Місцевий суд задовольнив позов частково, встановив факт створення ОСОБА_1 та ОСОБА_2 майна, зокрема житлового будинку А, визнав його об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Також суд поділив майно, набуте ОСОБА_1 та ОСОБА_2 за час шлюбу, виділивши ОСОБА_1 та визнавши за нею право власності на: 1/2 ідеальні частини житлових будинків А та В, також стягнув з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 грошову компенсацію вартості 1/2 ідеальної частини будівельних матеріалів, з яких самочинно проведено реконструкцію та прибудову до житлового будинку В.

Апеляційний суд скасував рішення місцевого суду в частині задоволення позовних вимог ОСОБА_1 і відмовив у позові в цій частині.

Верховний Суд залишив без змін постанову апеляційного суду з огляду на таке.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог про встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання об'єктом права спільної сумісної власності подружжя житлового будинку А та поділ цього майна, стягнення грошової компенсацію вартості 1/2 ідеальної частини будівельних матеріалів, з яких самочинно проведено реконструкцію та прибудову до житлового будинку В, апеляційний суд виходив з того, що до правовідносин, які виникли до 01 січня 2004 року, застосовуються положення КпШС України, який не передбачав можливості визнання факту спільного проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу як підстави для визнання набутого майна спільною сумісною власністю подружжя, тому позовна вимога про встановлення факту проживання позивача з відповідачем однією сім'єю, ведення ними спільного господарства, побуту та бюджету в період з березня 1997 року (з моменту розірвання першого шлюбу позивача) до листопада 2000 року (до моменту укладення шлюбу з відповідачем) є безпідставною і задоволенню не підлягає.

Верховний Суд наголосив, що, розглядаючи позови, пов'язані зі спільною власністю громадян, суди повинні виходити з того, що відповідно до чинного законодавства спільною сумісною власністю є не лише майно, нажите подружжям за час шлюбу (стаття 16 Закону України «Про власність», стаття 22 КпШС України), а й майно, придбане внаслідок спільної праці членів сім'ї.

Майно, набуте під час спільного проживання особами, які не перебувають у зареєстрованому шлюбі між собою, є об'єктом їхньої спільної сумісної власності, якщо: майно придбане внаслідок спільної праці таких осіб, як сім'ї (при цьому спільною працею осіб слід вважати їхні спільні або індивідуальні трудові зусилля, унаслідок яких вони одержали спільні або особисті доходи, об'єднані в майбутньому для набуття спільного майна, ведення ними спільного господарства, побуту та бюджету); інше не встановлено письмовою угодою між ними. У зв'язку з цим суду під час вирішення спору щодо поділу майна, набутого сім'єю, варто встановити не лише обставини щодо факту спільного проживання сторін у справі, а й ті обставини, що спірне майно було придбане сторонами внаслідок спільної праці.

Сам факт перебування у фактичних шлюбних відносинах без установлення ведення спільного господарства, побуту та бюджету не є підставою для визнання права власності на половину майна за кожною зі сторін. Лише у разі встановлення

зазначених вище фактів положення частини першої статті 17 Закону України «Про власність», чинного на момент виникнення правовідносин, вважається правильно застосованим.

Суд апеляційної інстанції обґрунтовано виходив із того, що спірний будинок А побудований до укладення між сторонами шлюбу, тому відсутня презумпція спільності майна сторін щодо цього житлового будинку. При цьому на підтвердження своїх вимог про визнання права власності на 1/2 частину будинку А позивач не надала доказів, з яких можливо б було встановити факт того, що цей будинок був набутий нею та відповідачем внаслідок їх спільної праці як сім'ї, отже, відсутні правові підстави для визнання за нею права власності на половину вказаного нерухомого майна.

Сам факт перебування осіб у шлюбі в період, коли особисте майно чи його вартість істотно збільшилися, не є підставою для визнання його спільним майном. Істотне збільшення вартості майна обов'язково і безумовно має бути наслідком спільних трудових чи грошових затрат або затрат іншого, не власника майна, з подружжя. Тобто вирішальне значення має не факт збільшення вартості саме по собі у період шлюбу, а правова природа збільшення такої вартості, шляхи та способи збільшення такої вартості, зміст процесу збільшення вартості майна.

Разом із цим апеляційний суд, ураховуючи, що житловий будинок В подарований ОСОБА_2 його матір'ю, дійшов обгрунтованого висновку про те, що відповідно до норми статті 25 КпШС України, статті 57 СК України він є особистою приватною власністю відповідача. Позивач не подала до суду доказів на підтвердження обставин реконструкції спірного будинку за рахунок спільних коштів подружжя, а у висновку судової будівельно-технічної експертизи встановлено лише вартість будівельних матеріалів, використаних для реконструкції будинку з прибудовою.

Таким чином, правильними є висновки апеляційного суду про відсутність підстав для задоволення позовної вимоги про стягнення грошової компенсації вартості 1/2 частини будівельних матеріалів, що використані під час самочинної реконструкції житлового будинку В.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 серпня 2021 року у справі № 438/1673/13-ц (провадження № 61- 17441св20) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/98971394

2.3. Бажання дитини, яка досягла 10-річного віку, та її думка має бути заслухана і враховуватися судами під час вирішення питання про визначення її місця проживання

18 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу та визначення місця проживання дітей.

Суд установив, що від шлюбу сторони мають двох дітей ОСОБА_3 і ОСОБА_4. Згідно з висновком орган опіки та піклування Мукачівської міської ради вважав за недоцільне ухвалення рішення у частині визначення місця проживання дітей після розлучення батьків і просив суд надати подружжю час для примирення та домовленості у вирішенні місця проживання дітей з урахуванням інтересів та психологічного стану обох дітей, або відмовити у задоволенні позову у цій частині, залишивши дітей на вихованні та спільному проживання одразу двох батьків. Пізніше, в іншому висновку орган опіки та піклування Мукачівської міської ради зазначав про те, що умови проживання для дітей кращі у ОСОБА_1, яка проживає у будинку матері, в якому є можливість забезпечити проживання дітей в окремих кімнатах і в більш комфортних ніж у батька умовах. Помешкання обох батьків знаходяться на незначній відстані, що дозволить дітям, безперешкодно в будь-який час навідувати того з батьків, який буде проживати окремо.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився апеляційний суд, розірвав шлюб, укладений між ОСОБА_1 та ОСОБА_2, визначив місце проживання дітей з матір'ю.

Верховний Суд, скасовуючи судові рішення в частині визначення місця проживання дітей та направляючи справу в цій частині на новий апеляційний розгляд, зазначив таке.

Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення.

Відповідно до частин першої та другої статті 171 СК України дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками спору, зокрема, щодо її місця проживання. Місце проживання дитини, яка досягла десяти років, визначається за спільною згодою батьків та самої дитини.

Таким чином, із досягненням десятирічного віку в дитини з'являється право не тільки бути вислуханою і почутою, але й брати активну участь у вирішенні своєї долі, зокрема, у визначенні місця проживання.

Аналогічні положення закріплені у статті 12 Конвенції про права дитини, згідно з якою держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю.

Проте суд апеляційної інстанції не дослідив наявних у справі доказів щодо думки дітей, не дав оцінки тому, що ОСОБА_3, якому виповнилося десять років і який був вислуханий під час розгляду справи в суді першої інстанції, заявив про бажання проживати з батьком. Пославшись лише на висновок органу опіки та піклування, апеляційний суд не дав відповіді на всі основні доводи апеляційної скарги та не проаналізував, чи таке вирішення спору судом першої інстанції враховує інтереси дітей.

Під час нового розгляду справи апеляційний суд повинен урахувати думку дітей, надавши їй оцінку, та визначитись із тим, що буде відповідати найкращим інтересам дітей. При цьому суд має звернути увагу на статтю 9 Конвенції про права дитини, відповідно до якої дитина не повинна розлучатися з батьками всупереч її бажанню, за винятком, коли таке розлучення необхідне в найкращих інтересах дитини.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 серпня 2021 року у справі № 303/3102/19 (провадження № 61- 13918св20) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/99250657

2.4. При встановленні юридичного статусу майна (особисте чи спільне) визначальним є те, коли мали місце факт і дата набуття (створення) такого майна, а не факт реєстрації прав на нього, що може мати місце після розірвання шлюбу

30 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання спільною сумісною власністю подружжя земельної ділянки; визнання права власності на 1/2 частку земельної ділянки та житлового будинку.

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 зазначала про те, що під час перебування сторін у шлюбі ОСОБА_2 приватизував земельну ділянку, на якій вони побудували житловий будинок з господарськими спорудами.

Суди розглядали справу неодноразово.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, визнав за ОСОБА_1 права власності на 1/2 частку житлового будинку та земельної ділянки, в решті позовних вимог відмовив.

Верховний Суд залишив без змін судові рішення з огляду на таке.

У справі, що переглядалася, порядок набуття спільного майна та його правовий режим повинен визначатися КпШС України, який був чинним на час набуття спірного нерухомого майна, а поділ майна подружжя має здійснюватися за правилами, передбаченими СК України.

Встановивши, що у 2015 році відповідач зареєстрував за собою право власності на спірний будинок, який фактично побудований у 1991 році, у період шлюбу сторін у справі, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, дійшов обґрунтованого висновку, що житловий будинок є спільним майном подружжя, тому підлягає поділу в рівних частках. Правильними є і висновки судів про визнання за позивачем права власності на 1/2 частку земельної ділянки, на якій знаходиться житловий будинок, адже відповідно до статті 120 ЗК України та статті 377 ЦК України при переході права власності на будівлі і споруди разом із цими об'єктами переходить і право власності на земельну ділянку без зміни її цільового призначення.

Визначальним при встановленні юридичного статусу майна (особисте чи спільне) є не факт реєстрації прав на таке майно, що мав місце після розірвання

шлюбу, а факт і дата набуття (створення) майна, у цьому випадку – зведення будинку під час шлюбу, що було доведено ОСОБА_1 та встановлено судом. При цьому під час розгляду судами справи відповідач не спростував презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуте ними в період шлюбу – будівництво будинку у 1991 році. Твердження відповідача про те, що протягом 2010-2016 років він здійснював певні роботи, що збільшили вартість майна, належними і допустимими доказами не підтверджені.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 серпня 2021 року у справі № 355/1060/16 (провадження № 61- 809св21) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/99277760

3. Спори щодо захисту права власності чи іншого речового права на нерухоме майно

3.1. Боржник, проти якого ухвалене судове рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно, та його дружина, які здійснюють поділ майна, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки поділ майна порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника

11 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3, ОСОБА_2, ОСОБА_4, третя особа – Перший відділ державної виконавчої служби м. Чернівці Головного територіального управління юстиції в Чернівецькій області, про визнання права власності на 1/2 частину майна та зняття з нього арешту.

Суд установив, що з грудня 1983 року позивач та ОСОБА_3 перебували у зареєстрованому шлюбі, який було розірвано заочним рішенням суду у 2011 році. Під час перебування сторін у шлюбі чоловік придбав земельну ділянку, а також рішенням сільської ради йому було передано у власність земельну ділянку, на якій було побудовано торговельно-розважальний комплекс, право власності на який згодом оформлено за ОСОБА_3.

У 2019 році позивач звернулась до місцевого суду з заявою про перегляд заочного рішення, яке було скасовано. Суд постановив ухвалу про прийняття відмови ОСОБА_3 від позову до ОСОБА_1 про розірвання шлюбу, та провадження у справі закрив.

На виконання рішення суду про стягнення зі ОСОБА_3 на користь ОСОБА_2 боргу накладено арешт на все нерухоме майно, що належало на праві власності ОСОБА_3. Державний виконавець виніс постанову про об'єднання виконавчих проваджень у зведене виконавче провадження, оскільки ОСОБА_4 звернувся із заявою про відкриття виконавчого провадження на підставі виконавчого листа, виданого районним судом, про стягнення з ОСОБА_3 на його користь заборгованості за договором позики.

Рішенням місцевого суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов ОСОБА_1 задоволено у зв'язку з тим, що спірне нерухоме майно є об'єктом спільної сумісної власності подружжя та підлягає визнання права власності за позивачем на 1/2 частину цього майна. Ніхто з подружжя не заперечував щодо набуття ними майна за спільні кошти та щодо рівності їх часток у цьому майні.

Верховний Суд скасував рішення судів, відмовив у задоволенні позовних вимог з огляду на таке.

Рішенням Конституційного Суду України від 28 квітня 2021 року № 2-р(II)/2021 у справі № 3-95/2020(193/20) констатовано, що установлення Цивільним кодексом або іншим законом меж здійснення права власності та реалізації свободи договору не суперечить вимогам Конституції України, за винятком ситуацій, коли для встановлення таких меж немає правомірної (легітимної) мети або коли використано юридичні засоби, що не є домірними. При цьому визнано, що частина третя статті 13, частина третя статті 16 ЦК України мають на меті стимулювати учасників цивільних відносин до добросовісного та розумного здійснення своїх цивільних прав, Конституційний Суд України дійшов висновку, що ця мета є правомірною (легітимною).

Приватноправовий інструментарій не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди) або виконання судового рішення про стягнення боргу (коштів, збитків, шкоди), що набрало законної сили. Зловживання правом і використання приватноправового інструментарію всупереч його призначенню проявляється в тому, що особа (особи) «використовувала (використовували) право на зло»; наявні негативні наслідки (різного прояву) для інших осіб (негативні наслідки являють собою певний стан, до якого потрапляють інші суб`єкти, чиї права безпосередньо пов'язані з правами особи, яка ними зловживає; цей стан не задовольняє інших суб`єктів; для здійснення ними своїх прав не вистачає певних фактів та/або умов; настання цих фактів/умов безпосередньо залежить від дій іншої особи; інша особа може перебувати у конкретних правовідносинах з цими особами, які «потерпають» від зловживання нею правом, або не перебувають); враховується правовий статус особи/осіб (особа перебуває у правовідносинах і як їх учасник має уявлення не лише про обсяг своїх прав, а і про обсяг прав інших учасників цих правовідносин та порядок їх набуття та здійснення; особа не вперше перебуває у цих правовідносинах або ці правовідносини є тривалими, або вона є учасником й інших аналогічних правовідносин).

У справі, що переглядалася, учасники цивільних відносин (подружжя, яке перебувало в розірваному шлюбі на підставі заочного рішення 2011 року) «вживали право на зло», оскільки цивільно-правовий інструментарій (позов про визнання права на частку та звільнення майна з-під арешту за умови скасування заочного рішення 2011 року, закриття провадження у справі про розірвання шлюбу, після пред'явлення позову в цій справі) використовувався учасниками для недопущення звернення стягнення на майно боржника.

Суди не звернули уваги на те, що заява ОСОБА_1 про перегляд заочного рішення, яким розірвано шлюб, та заява ОСОБА_3 про відмову від позову про розірвання шлюбу були подані за спливом 8 років після звернення з позовом та ухвалення рішення – після звернення ОСОБА_2 з позовом про стягнення заборгованості з ОСОБА_3; відповідач ОСОБА_3 та ОСОБА_4 позовні вимоги визнавали.

Також суди не врахували, що поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. Боржник, проти якого ухвалене судове рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно, та його дружина, які здійснюють поділ майна, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки поділ майна порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 серпня 2021 року у справі № 723/826/19 (провадження № 61-8810св20) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037704

3.2. Надані особою товарні чеки на придбання матеріалів, меблів та техніки можуть бути предметом доказування у справі про відшкодування вартості будівельних матеріалів або поділ майна подружжя, але не є належними доказами про набуття нею права власності на частину будинку

11 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 про визнання права власності.

Звертаючись до суду з цим позовом, ОСОБА_1 зазначала, що вона за особисті кошти побудувала будинок літ. Д-2, який розташований на земельній ділянці, що належить ОСОБА_2 (матері колишнього чоловіка позивача ОСОБА_3). Будинок був зареєстрований за ОСОБА_2, яка обіцяла заповісти його онукам (дітям позивача від шлюбу з ОСОБА_3). Про те, що ОСОБА_2 не має наміру складати заповіт на онуків, позивачу стало відомо з позовної заяви про виселення та зняття з реєстраційного обліку. Позивач просила суд визнати за нею право власності на S частину будинку з господарськими спорудами; поділити його та виділити їй в натурі будинок літ. Д-2; визнати за нею право власності на S частину земельної ділянки; поділити її та виділити в натурі S частину земельної ділянки.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив.

Верховний Суд залишив без змін судові рішення з огляду на таке.

У справі, яка переглядалася, ОСОБА_1 зазначала, що вона побудувала будинок літ. Д-2 за особисті кошти, на підтвердження цих обставин надала суду товарні чеки. Проте позивач не надала суду доказів на підтвердження того, що саме вона та за особисті кошти здійснила будівництво цього житлового будинку. Надані ОСОБА_1 товарні чеки на придбання матеріалів, меблів та техніки можуть бути предметом доказування у справі про відшкодування вартості будівельних матеріалів або поділ майна подружжя, але не свідчать про набуття позивачем права власності на частину будинку.

Крім того, суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що після введення об'єкта в експлуатацію здійснена державна реєстрація на ім`я ОСОБА_2, цей юридичний факт сторони не оспорювали, а отже, і набуття права власності на спірний будинок з господарськими спорудами відповідачем вважається правомірним.

Відповідно до частини першої статті 377 ЦК України до особи, яка набула право власності на житловий будинок (крім багатоквартирного), будівлю або споруду, переходить право власності, право користування на земельну ділянку, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення в обсязі та на умовах, встановлених для попереднього землевласника (землекористувача).

ОСОБА_2 як власник будинку з господарськими спорудами та земельної ділянки не надавала згоду ОСОБА_1 на будівництво. Ураховуючи це, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли обгрунтованих висновків про те, що позовні вимоги недоведені та задоволенню не підлягають.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 серпня 2021 року у справі № 205/8312/17 (провадження № 61- 4742св20) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/98971498

3.3. Автор сценарію до кінофільму не є власником майнових прав на цей аудіовізуальний твір у цілому, тому створення поштової марки на основі фрагменту кінофільму не порушує його авторських прав

05 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Українського державного підприємства поштового зв'язку «Укрпошта» (далі – УДППЗ «Укрпошта»), правонаступником якого є Публічне акціонерне товариство «Укрпошта» (далі – ПАТ «Укрпошта»), третя особа – ОСОБА_2, про захист авторських прав та стягнення компенсації.

Суд установив, що ОСОБА_1 є автором сценарію до кінофільму та режисером-постановником цього фільму, знятого на кіностудії ім. О. Довженка. Роль одного із персонажів кінофільму виконувала актриса, цей персонаж у її виконанні знайшов відображення на поштовій марці, при цьому зображення відтворює фрагмент з кінофільму. Художником зображення є ОСОБА_2, який уклав з УДППЗ «Укрпошта» авторський договір.

Суд першої інстанції стягнув з ПАТ «Укрпошта» на користь ОСОБА_1 компенсацію за порушення авторського права за створення та продаж марки;

компенсацію за створення і продаж Каталогу знаків поштової оплати за 2014 рік із використанням марки, а також моральну шкоду.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та відмовив у позові.

Верховний Суд залишив без змін постанову суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Аудіовізуальний твір, зокрема кінофільм, є поєднанням інших творів (сценарію, музичних творів, малюнків тощо), для його створення можуть використовуватись вже готові такі окремі елементи або створені спеціально. При цьому об'єктом авторського права може виступати аудіовізуальний твір як єдине ціле або ж його окремі елементи. Проте самостійними об'єктами авторського права в такому творі можуть бути інші твори, які увійшли складовою частиною до цього аудіовізуального твору. Автор кожної частини аудіовізуального твору зберігає авторське право на свою частину. Частина твору в контексті обставин цієї справи є охороноздатною, якщо вона може використовуватися самостійно, є результатом творчої діяльності автора і є оригінальною.

Персонаж підлягає правовій охороні, якщо він є самостійним результатом творчої праці автора й виражений в об'єктивній формі, наділений специфічними рисами чи їх сукупністю (вигляд, стиль розмови, поведінка, характер тощо), які виокремлюють та індивідуалізують його з-поміж інших персонажів, та у зв'язку із цим він здатний запам'ятовуватися, що в цілому може стати успішним для його комерційного використання (але не обов'язково).

Аудіовізуальний твір є складним синтетичним твором, який органічно поєднує як охоронювані, так і не охоронювані авторським правом результати творчої діяльності. Аудіовізуальний твір поєднує об'єкти, які можуть використовуватись окремо від нього, а також елементи, що не можуть об`єктивно існувати окремо від нього.

Суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку, що сама по собі та обставина, що позивач є режисером-постановником та автором сценарію (у співавторстві з іншою особою), не дає підстав для висновку, що саме позивачу належить авторство щодо такого персонажу, як монахиня (ігуменя), що втілений у аудіовізуальному творі акторкою ОСОБА_8, та цей персонаж є результатом творчої діяльності позивача, його творчим задумом. Отже відсутні підстави вважати, що частина твору, а саме цей персонаж, у контексті обставин цієї справи підлягає правовій охороні та є охороноздатним. Надаючи правову оцінку висновкам експертів у сукупності з іншими доказами у справі, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що є установленим факт створення поштової марки на основі фрагменту аудіовізуального твору (кінофільму), однак позивач не є власником майнових прав на аудіовізуальний твір у цілому, не довів авторство на окрему складову частину твору (персонаж), що є підставою для відмови в задоволенні позовних вимог.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 серпня 2021 року у справі № 761/13278/16 (провадження № 61-10612св19) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/98812653

4. Спори, що виникають із виконання чи невиконання договірних/недоговірних зобов'язань

4.1. Після початку процедури ліквідації банку розміщені на рахунках кошти у вигляді банківських вкладів не підлягають стягненню в інший спосіб, ніж це передбачено положеннями Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Також ці кошти не є збитками у розумінні статті 22 ЦК України, а тому відсутні підстави для стягнення зазначеної суми у порядку, встановленому статтею 1173 ЦК України

13 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до держави Україна в особі Державної казначейської служби України, Національного банку України (далі – НБУ), треті особи: Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Публічне акціонерне товариство «Всеукраїнський акціонерний банк» (далі –ПАТ «Всеукраїнський акціонерний банк»), про захист прав споживачів фінансових послуг та стягнення коштів.

Суд установив, що між ОСОБА_1 та ПАТ «Всеукраїнський акціонерний банк» укладено договори банківського вкладу. Постановою Правління НБУ від 20 листопада 2014 року № 733 ПАТ «Всеукраїнський акціонерний банк» віднесено до категорії неплатоспроможних. У цей же день виконавчою дирекцією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб прийнято рішення про запровадження з 21 листопада 2014 року тимчасової адміністрації та призначення уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на здійснення тимчасової адміністрації у ПАТ «Всеукраїнський акціонерний банк». Фонд гарантування вкладів фізичних осіб виплатив ОСОБА_1 гарантоване відшкодування в сумі 200 000,00 грн. Залишок коштів у розмірі 9 907 847,35 грн включений до реєстру акцептованих вимог кредиторів четвертої черги.

Місцевий суд, з яким погодився й апеляційний суд, відмовив у позові, мотивуючи це тим, що позивач не надав доказів на підтвердження того, що діями відповідачів йому завдано майнової шкоди.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів з огляду на таке.

Віднесення банку до категорії неплатоспроможних, а також відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку є заходами впливу в розумінні статті 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

У частині четвертій статті 4 Закону України «Про Національний банк України» встановлено, що Національний банк не відповідає за зобов'язаннями інших банків, а інші банки не відповідають за зобов'язаннями Національного банку, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання.

Запровадження тимчасової адміністрації у банку та початок процедури ліквідації унеможливлює виплату коштів за договором банківського вкладу в інший спосіб, аніж це передбачено положеннями Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Відкликання Національним банком України

банківської ліцензії ПАТ «Дельта Банк» та ініціювання процедури його ліквідації як юридичної особи зумовило для позивача настання відповідних правових наслідків, зокрема виникнення спеціальної процедури пред'явлення майнових вимог до банку та їх задоволення в порядку та черговості, передбачених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». При цьому задоволення вимог окремого кредитора, визнаних у межах ліквідаційної процедури банку, але заявлених до стягнення в іншому порядку, не допускається, оскільки це має наслідком порушення рівності прав вкладників банку та порушує принципи виведення неплатоспроможного банку з ринку.

Ухвалюючи рішення у справі, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, враховуючи зазначені норми матеріального права, дійшов обґрунтованого висновку про відмову у задоволенні позовних вимог у зв'язку з їх недоведеністю, оскільки позивач не підтвердив протиправної поведінки з боку Національного банку України, оскільки прийняті ним постанови про віднесення ПАТ «Дельта Банк» до категорії проблемних, неплатоспроможних та про відкликання банківської ліцензії, відповідають положенням закону, є чинними та скасовані не були. Розміщені позивачем на рахунках у ПАТ «Дельта Банк» як банківські вклади кошти (у загальному розмірі неповернутих вкладів на суму 9 907 847,35 грн) не є збитками у розумінні статті 22 ЦК України, тому відсутні підстави для стягнення цієї суми у порядку, встановленому статтею 1173 ЦК України із відповідачів.

При цьому суд установив, що вимоги позивача на суму 9 907 847,35 грн було включено до реєстру акцептованих вимог кредиторів ПАТ «Дельта Банк», тому позивач не втратив право на ці кошти. Процедура ліквідації банку триває.

За таких обставин суди дійшли правильних висновків про відсутність підстав для задоволення позовних вимог ОСОБА_1.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 серпня 2021 року у справі № 757/4166/19-ц (провадження № 61- 3547св20) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037746

4.2. Сам лише факт сплати набувачем грошових коштів щомісячно на утримання відчужувача майна не може вважатися належним виконанням умов договору довічного утримання і є підставою для його розірвання, якщо умовами такого договору передбачено як майнове утримання відчужувача, так і здійснення догляду за ним

18 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання договору довічного утримання.

Суд установив, що сторони уклали договір довічного утримання, за яким позивач передала у власність ОСОБА_2 належну їй на праві власності трикімнатну квартиру, а відповідач зобов'язалася довічно утримувати позивача, надаючи їй необхідне харчування, одяг і забезпечуючи належний догляд та необхідну

допомогу. ОСОБА_2 з червня 2018 року не має постійного місця проживання на території України. ОСОБА_1 є людиною похилого віку та потребує сторонньої допомоги. Догляд за позивачем відповідач не здійснює.

Місцевий суд задовольнив позов ОСОБА_1, розірвав договір довічного утримання.

Апеляційний суд скасував рішення місцевого суду, ухвалив рішення про відмову в позові.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду та залишив у силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

За договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно (стаття 744 ЦК України).

Аналіз статті 744 ЦК України свідчить про те, що законодавець, передбачивши можливість визначення в договорі обов'язків як з утримання, так і догляду, розмежував указані поняття. Так, утримання характерне для зобов'язань майнового характеру, в той час як догляд може полягати в конкретних діях, турботі та опікуванні набувача над відчужувачем, враховуючи його похилого вік і потреб у сторонній допомозі.

Договір довічного утримання (догляду) може бути розірваний за рішенням суду за умови доведення відчужувачем факту порушення набувачем своїх обов'язків за договором довічного утримання (догляду), що може проявлятися у вигляді неповного чи неналежного забезпечення доглядом, допомогою, харчуванням відчужувача або у вигляді повного невиконання вказаних дій.

У справі, що переглядалася, пред'являючи позов, ОСОБА_1 посилалася на те, що відповідач неспроможна забезпечити виконання взятих на себе зобов'язань за договором, до яких, зокрема, входить догляд за відчужувачем, оскільки перебуває за кордоном.

Згідно з пунктом 5 договору ОСОБА_2 зобов'язалася довічно утримувати ОСОБА_1, надаючи їй необхідне харчування, одяг і забезпечуючи за нею належний догляд та необхідну допомогу.

У пункті 7 договору сторони визначили вартість харчування, одягу та необхідної допомоги в розмірі 400 грн щомісячно, які набувач зобов'язалася перераховувати відчужувачу шляхом поштового переказу або через банківські установи, або іншим зручним для сторін способом.

Тобто сторони погодили, що майновій оцінці в 400 грн підлягає виключно вартість харчування, одягу та необхідної допомоги. Належний догляд за відчужувачем є окремим обов'язком набувача, що передбачений у пункті 5 договору.

Установивши, що ОСОБА_2 з червня 2018 року проживає за межами України та в порушення умов договору не здійснює догляду за ОСОБА_1, яка є особою похилого віку та потребує сторонньої допомоги, суд першої інстанції дійшов

обґрунтованого висновку про наявність підстав для задоволення позову та розірвання договору довічного утримання.

Апеляційний суд помилково ототожнив поняття майнового утримання та догляду, не врахував невиконання набувачем обов'язків, передбачених договором довічного утримання, у зв'язку з чим скасував законне й обґрунтоване рішення суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 серпня 2021 року у справі № 645/3284/19 (провадження № 61- 15301св20) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/99088261

4.3. Переривання перебігу позовної давності за основним зобов'язанням не перериває перебігу позовної давності за іншим обов'язком, зокрема забезпечувальним

18 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом Публічного акціонерного товариства Комерційний банк «ПриватБанк» (далі – ПАТ КБ «ПриватБанк») до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості за кредитним договором шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки.

Суд установив, що між сторонами укладено кредитний договір, виконання зобов'язань позичальника за яким було забезпечено укладеними між сторонами договорами іпотеки. У зв'язку з невиконанням відповідачем умов кредитного договору утворилась заборгованість.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову. При цьому суди керувалися тим, що позов про звернення стягнення на предмет іпотеки банк пред'явив у листопаді 2016 року зі спливом позовної давності, оскільки внаслідок розірвання кредитного договору в односторонньому порядку з 01 липня 2010 року банк змінив строк виконання зобов'язання, тому право на позов щодо звернення стягнення на предмет іпотеки виникло в позивача в липні 2010 року. Підстав для переривання перебігу позовної давності суди не встановили, про поважність причин пропуску позовної давності позивач не заявляв.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів з огляду на таке.

Іпотека має похідний характер від основного зобов'язання і є дійсною до припинення основного зобов'язання або до закінчення строку дії іпотечного договору (частина п'ята статті 3 Закону України «Про іпотеку»).

Варто розмежовувати вимогу про стягнення боргу за основним зобов'язанням (actio in personam) та вимогу про звернення стягнення на предмет іпотеки (actio in rem). Вимога про звернення стягнення на предмет іпотеки «піддається» впливу позовної давності. На неї поширюється загальна позовна давність тривалістю у три роки. На вимогу про звернення стягнення на предмет іпотеки поширюються всі

правила щодо позовної давності (початок перебігу, зупинення, переривання, наслідки спливу тощо).

У статті 264 ЦК України передбачено, що перебіг позовної давності переривається вчиненням особою дії, що свідчить про визнання нею свого боргу або іншого обов'язку. Позовна давність переривається в разі пред'явлення особою позову до одного з кількох боржників, а також якщо предметом позову є лише частина вимоги, право на яку має позивач. Після переривання перебіг позовної давності починається заново. Час, що минув до переривання перебігу позовної давності, до нового строку не зараховується.

Тлумачення цієї статті дає підстави для висновку, що вона пов'язує переривання позовної давності з будь-якими активними діями іпотекодавця, внаслідок яких він визнає існування саме іпотеки. Тому переривання перебігу позовної давності за основним зобов'язанням не перериває перебігу позовної давності за іншим обов'язком, у тому числі забезпечувальним.

Отже, вчинення позичальником дій, що свідчать про визнання ним свого боргу за основним зобов'язанням, не перериває позовної давності за вимогою про звернення стягнення на предмет іпотеки, оскільки вимога про стягнення боргу за основним зобов'язанням і вимога про звернення стягнення на предмет іпотеки є різними вимогами (основною та додатковою), застосування до додаткових вимог наслідків переривання перебігу позовної давності за основною вимогою закон не передбачає.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 серпня 2021 року у справі № 201/15310/16 (провадження № 61-547св21) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/99250652

5. Питання процесуального права

5.1. Накладення на боржника штрафу та звернення державного виконавця до правоохоронних органів із поданням (повідомленням) про притягнення боржника до кримінальної відповідальності є лише заходами з метою притягнення до відповідальності боржника за невиконання виконавчого документа і не свідчить про те, що державний виконавець вжив усіх можливих дій з виконання рішення суду, що є підставою для винесення постанови про закінчення виконавчого провадження

11 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за скаргою ОСОБА_1 на дії державного виконавця відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України (далі – ВДВС).

На обґрунтування скарги ОСОБА_1 зазначав, що місцевий суд прийняв рішення, яким зобов'язав Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій придбати заявнику окреме благоустроєне житлове приміщення.

На підставі цього рішення виданий виконавчий лист, за яким постановою державного виконавця ВДВС відкрито виконавче провадження, в якому було змінено боржника: Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи на Державну службу України з надзвичайних ситуацій, потім – на Міністерство соціальної політики України. Державний виконавець ВДВС прийняв постанову про закінчення виконавчого провадження, яку заявник вважав незаконною, оскільки вона суперечить Конституції України, ЦПК України та практиці Європейського суду з прав людини, враховуючи, що рішення суду залишається невиконаним.

Місцевий суд, з яким погодився й апеляційний суд, відмовив у задоволенні скарги у зв'язку з тим, що державний виконавець в установленому законом порядку виконав вимоги пункту 11 частини першої статті 49, частини третьої статті 75 Закону України «Про виконавче провадження» і правомірно виніс постанову, якою було закінчено виконавче провадження щодо виконання виконавчого листа.

Верховний Суд скасував судові рішення в частині відмови в задоволенні скарги ОСОБА_1, ухвалив у цій частині рішення, яким визнав незаконною постанову державного виконавця ВДВС про закінчення виконавчого провадження з примусового виконання виконавчого листа та зобов'язав ВДВС скасувати її. Крім того, Верховний Суд змінив мотиви відмови у задоволенні скарги ОСОБА_1 про зобов'язання державного виконавця ВДВС відновити виконавче провадження та повернути виконавчий лист до ВДВС для подальшого виконання рішення суду з огляду на таке.

Закінчення виконавчого провадження на підставі пункту 11 частини першої статті 49 Закону України «Про виконавче провадження» № 606-XIV (далі – Закон України № 606-XIV, Закон), який втратив чинність 05 січня 2017 року, можливо лише за умови виконання послідовності певних виконавчих дій, зазначених у Законі.

Якщо після вжиття державним виконавцем усіх заходів примусового виконання рішення боржник відмовляється виконувати рішення немайнового характеру, а виконати його без участі боржника неможливо, державний виконавець звертається до правоохоронних органів із повідомленням про злочин, після чого закінчує виконавче провадження.

Водночас Верховний Суд зазначав, що невиконання боржником рішення після накладення на нього штрафу не може свідчити про належне вжиття заходів примусового виконання рішення суду й не свідчить про неможливість його виконання.

Накладення на боржника повторного штрафу та звернення до правоохоронних органів із поданням (повідомленням) про притягнення боржника до кримінальної відповідальності є лише заходами з метою притягнення до відповідальності боржника за невиконання без поважних причин виконавчого документа.

При цьому накладення штрафів та внесення подання (повідомлення) правоохоронним органам не є достатніми заходами виконання рішення суду, якщо при цьому відсутні докази, які б підтверджували факт реального виконання судового рішення чи вжиття вичерпних заходів з його виконання. Тож звернення з таким

повідомленням до правоохоронних органів не є підставою для висновку про те, що державним виконавцем вжито всіх можливих заходів для виконання рішення суду та встановлено неможливість його виконання.

Направлення повідомлення про притягнення боржника до кримінальної відповідальності не є останньою дією після вчинення державним виконавцем усіх можливих дій із виконання рішення суду, після якої державний виконавець виносить постанову про закінчення виконавчого провадження, а свідчить лише про вжиття ним заходів щодо повідомлення уповноважених органів про невиконання обов'язкового рішення суду.

Суд має враховувати, що Закон України «Про виконавче провадження» на виконавця покладає функції із забезпечення виконання обов`язкового рішення суду, на виконання якого останній має вжити усі передбачені законом заходи в межах установлених повноважень.

У справі, що переглядалася, за наслідками прийняття оскаржуваної постанови державного виконавця про закінчення виконавчого провадження рішення суду не лише залишилось невиконаним, а й не буде виконаним у майбутньому, що суперечить основним завданням виконавчого провадження.

Разом із цим у частині третій статті 11 Закону України № 606-XIV, що діяв на час ухвалення державним виконавцем оскаржуваної постанови, було визначено, що виконавець під час здійснення виконавчого провадження має право, зокрема: проводити перевірку виконання боржниками рішень, що підлягають виконанню відповідно до цього Закону (пункт 1); звертатися до суду або органу, який видав виконавчий документ, із заявою (поданням) про роз'яснення рішення, про видачу дубліката виконавчого документа, про встановлення чи зміну порядку і способу виконання рішення, про відстрочку чи розстрочку виконання рішення (пункт 8); здійснювати інші повноваження, передбачені цим Законом (пункт 20). Матеріалами справи не підтверджено належного виконання державним виконавцем цих вимог законодавства.

За таких обставин постанова державного виконавця про закінчення виконавчого провадження винесена передчасно й за відсутності доказів, які б підтверджували факт реального виконання судового рішення чи вжиття заходів з його виконання.

Щодо вимог скарги про повернення до ВДВС виконавчого листа для подальшого виконання рішення суду та зобов'язання державного виконавця відновити виконавче провадження, то вони задоволенню не підлягають з огляду на таке.

Закон України № 606-XIV передбачав можливість відновлення виконавчого провадження. У разі коли постанова державного виконавця про закінчення виконавчого провадження визнана судом незаконною, виконавче провадження підлягає відновленню на підставі закону органами державної виконавчої служби протягом трьох робочих днів з дня надходження рішення суду.

У свою чергу повернення в судовому порядку виконавчого листа для подальшого виконання рішення суду до ВДВС є неможливим, оскільки суперечить

порядку пред'явлення виконавчих документів до виконання, встановленому Законом України «Про виконавче провадження».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 серпня 2021 року у справі № 523/11518/16 (провадження № 61- 5856св21) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/98947612

5.2.Ухвала суду про забезпечення позову, зустрічне забезпечення як судове рішення є способом зовнішнього відображення судом прийнятого рішення щодо вжиття відповідних заходів. Скасування заходів забезпечення позову, зустрічного забезпечення із залишенням у силі ухвали суду про забезпечення позову, зустрічного забезпечення та навпаки є неможливим

04 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про визнання недійсним договору купівлі-продажу квартири та за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про визнання права власності на квартиру.

У цій справі суд задовольнив клопотання ОСОБА_1 про забезпечення позову та наклав арешт на квартиру. Також на підставі заяви ОСОБА_3 суд застосував заходи зустрічного забезпечення відшкодування можливих збитків відповідача внаслідок обтяження майна та зобов'язав позивача внести кошти на депозитний рахунок суду.

ОСОБА_1 у визначений строк цього не зробив, і місцевий суд скасував ухвали про забезпечення позову та про зустрічне забезпечення, зняв арешт із квартири.

Апеляційний суд повернув апеляційну скаргу на ухвалу про скасування забезпечення позову й зустрічного забезпечення позивачеві, керуючись тим, що скасування заходів забезпечення позову передбачено у статті 158 ЦПК України, скасування зустрічного забезпечення – статті 155 ЦПК України. У випадку невиконання заявником вимог зустрічного забезпечення в установлений строк суд скасовує ухвалу про забезпечення позову та про зустрічне забезпечення (частина десята статті 154 ЦПК України). Формулювання цих норм права вказує на те, що при настанні зазначених обставин скасуванню підлягають не самі заходи, а саме ухвала як процесуальний документ. У статті 353 ЦПК України встановлено вичерпний перелік ухвал суду першої інстанції, які підлягають апеляційному оскарженню окремо від рішення суду. Тобто відповідно до цієї статті ухвала суду про скасування ухвали про забезпечення позову та про зустрічне забезпечення не підлягає апеляційному оскарженню.

Верховний Суд скасував ухвалу апеляційного суду та направив справу до суду апеляційної інстанції для продовження розгляд з огляду на таке.

Забезпечувальні заходи застосовуються та скасовуються судом шляхом ухвалення процесуального рішення – ухвали.

Наслідком скасування заходів забезпечення позову є зняття всіх обмежень, встановлених забезпеченням позову, зустрічного забезпечення – повернення

грошових коштів, внесених на депозитний рахунок суду, особі, яка здійснила зустріне забезпечення.

Суд одночасно скасовує як ухвалу про забезпечення позову, так і ухвалу про зустрічне забезпечення, якщо особа, за заявою якої застосовані заходи забезпечення позову, не виконує вимоги суду щодо зустрічного забезпечення у визначений судом строк (частина десята статті 154 ЦПК України).

Повертаючи апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції буквально застосував положення норм статей 155, 158, 154 ЦПК України та помилково розмежував поняття «скасування заходів забезпечення позову, зустрічного забезпечення» і «скасування ухвал про забезпечення позову, зустрічного забезпечення», оскільки наслідок постановлення судом ухвали про скасування заходів забезпечення позову, зустрічного забезпечення є один – приведення сторін у первісний стан, тобто такий, який існував до постановлення відповідних ухвал про забезпечення позову, зустрічного забезпечення, а саме: зняття всіх обмежень, встановлених забезпеченням позову, повернення грошових коштів, внесених на депозитний рахунок суду особі, яка здійснила зустрічне забезпечення.

Водночас ухвала суду про забезпечення позову, зустрічне забезпечення як судове рішення є способом зовнішнього відображення судом прийнятого рішення щодо вжиття відповідних заходів.

Тобто ухвала про забезпечення позову, зустрічне забезпечення і забезпечення позову, зустрічне забезпечення співвідносяться як форма й зміст, а тому очевидно, що існування одного без іншого є неможливим. Аналогічним чином неможливим є скасування заходів забезпечення позову, зустрічного забезпечення із залишенням в силі ухвали суду про забезпечення позову, зустрічного забезпечення та навпаки.

З огляду на те, що у пунктах 4, 5 частини першої статті 353 ЦПК України передбачено можливість апеляційного оскарження ухвали суду першої інстанції щодо скасування забезпечення позову, скасування зустрічного забезпечення, висновок суду апеляційної інстанції про повернення заявнику апеляційної скарги на підставі пункту 4 частини п'ятої статті 357 ЦПК України є помилковим.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 серпня 2021 року у справі № 760/18551/18 (провадження № 61-8471св21) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/98812696

5.3. У випадку оскарження судових рішень у тій самій справі можливість зупинення провадження на підставі пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України виключається

04 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення безпідставно отриманих грошових коштів.

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 зазначав, що він, не укладаючи письмовий договір, перераховував грошові кошти відповідачу для початку спільного

бізнесу (придбання товару та інше), проте йому стало відомо про те, що ОСОБА_2, зловживаючи його довірою, заволоділа його грошовими коштами без наміру ведення спільного бізнесу, а отримані кошти витратила на особисті потреби.

Місцевий суд частково задовольнив позов ОСОБА_1 про стягнення з відповідача грошових коштів як безпідставно отриманих.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та відмовив у задоволенні позову, вважаючи, що кошти позивач перераховував на рахунок ОСОБА_2 добровільно та без зазначення призначення платежу для ведення спільного бізнесу, придбання товару тощо, тому ці кошти не є отриманими відповідачем безпідставно в розумінні статті 1212 ЦК України і такими, що підлягають поверненню.

Пізніше місцевий суд задовольнив клопотання ОСОБА_2 про скасування заходів забезпечення позову, зокрема арешту квартири та двох автомобілів, мотивувавши це тим, що апеляційний суд відмовив у задоволенні позову і підстав для збереження заходів його забезпечення вже немає.

Апеляційний суд за заявою ОСОБА_1 зупинив провадження у справі про оскарження скасування забезпечення позову до розгляду Верховним Судом судових рішень по суті спору, зазначивши, що підставою для такого скасування стала саме постанова апеляційного суду про відмову в задоволенні позову, яка оскаржена до касаційної інстанції та дію якої Верховний Суд зупинив до закінчення розгляду справи касаційним судом.

Верховний Суд змінив мотивувальну частину постанови апеляційного суду про відмову в задоволенні позову, застосувавши доктрину venire contra factumproprium (заборона суперечливої поведінки), та скасував ухвалу апеляційного суду про зупинення провадження у справі щодо скасування забезпечення позову, передав у цій частині справу для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Верховний Суд зазначив, що апеляційний суд зупинив провадження у справі щодо скасування забезпечення позову на підставі пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України, яка зобов'язує суд зупинити провадження у разі об'єктивної неможливості розгляду справи до вирішення іншої справи – до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі.

Проте тлумачення цього пункту свідчить про те, що зупинення провадження із посиланням на нього можливе до вирішення саме іншої справи. А можливість зупинення провадження на підставі пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України в разі оскарження судових рішень у тій самій справі, яка переглядається, виключається. Тому апеляційний суд зробив неправильний висновок про наявність підстав для зупинення провадження, і оскаржена ухвала апеляційного суду перешкоджає подальшому провадженню у справі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 серпня 2021 року у справі № 185/446/18 (провадження № 61- 434св20) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/98881542

5.4. Обставини, які могли бути встановлені під час розгляду справи в разі виконання учасниками справи та судом вимог процесуального закону (змагальність, диспозитивність тощо), не можуть визнаватися нововиявленими

28 липня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом першого заступника керівника Калуської місцевої прокуратури в інтересах держави в особі відділу освіти Верхнянської сільської ради об'єднаної територіальної громади Калуського району Івано-Франківської області, Верхнянської сільської ради об'єднаної територіальної громади Калуського району Івано-Франківської області (далі – сільська рада ОТГ) до ОСОБА_1 про відшкодування майнової шкоди в порядку регресу.

Прокурор в інтересах держави в особі відділу освіти сільської ради ОТГ звернувся до суду із заявою про перегляд ухвали місцевого суду, якою затверджено мирову угоду у цій справі за нововиявленими обставинами, мотивуючи її тим, що відповідач у справі не виконав умов мирової угоди, зокрема не відшкодував майнову шкоду.

Місцевий суд скасував ухвалу про мирову угоду, стягнувши з ОСОБА_1 майнову шкоду на користь сільської ради, зазначивши, що несплата майнової шкоди існувала на час затвердження мирової угоди, однак прокурору про це не було відомо, оскільки сільська рада ОТГ у мировій угоді зауважила, що не має претензій до відповідача.

Апеляційний суд погодився з рішенням суду першої інстанції, проте зазначивши, що мирова угода не містила умов щодо предмета спору, суд першої інстанції помилково вважав обставину, на яку послався прокурор, нововиявленою. Відповідно до пункту 23 частини першої статті 353 ЦПК України ухвала про задоволення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами не може бути оскаржена окремо від рішення суду, тому заперечення на ухвалу враховані при перевірці дотримання судом першої інстанції норм матеріального та процесуального права під час вирішення спору по суті.

Верховний Суд скасував рішення судів першої та апеляційної інстанцій, направив справу на новий розгляд до суду першої інстанції з огляду на таке.

Процедура скасування остаточного судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами передбачає наявність обставин, невідомих раніше, які однак могли б призвести до іншого результату судового розгляду. Особа, яка звертається із заявою про скасування рішення, повинна довести, що в неї не було можливості довести ці обставини на остаточному судовому слуханні, а також те, що ці обставини є вирішальними.

Обставини, які могли бути встановлені під час розгляду справи в разі виконання учасниками справи та судом вимог процесуального закону (змагальність, диспозитивність тощо), не можуть визнаватися нововиявленими.

Сторони наділені правом укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву на будь-якій стадії судового процесу (частина друга статті 207 ЦПК України).

Ухвала про затвердження мирової угоди є виконавчим документом та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим Законом України «Про виконавче провадження».

У разі невиконання затвердженої судом мирової угоди ухвала суду про затвердження мирової угоди може бути подана для її примусового виконання в порядку, передбаченому законодавством для виконання судових рішень.

Таким чином, суд першої інстанції не врахував, що невиконання мирової угоди, укладеної сторонами і затвердженої судом, не може бути нововиявленою обставиною в розумінні положень статті 423 ЦПК України, а наслідки невиконання мирової угоди передбачені нормами чинного законодавства України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 липня 2021 року у справі № 345/1362/20 (провадження № 61- 8675св21) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/98646357

5.5. Ухвала, якою вирішено питання про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду, є за своєю природою судовим рішенням, яким завершено розгляд, а не процесуальною ухвалою, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі

04 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за клопотанням юридичної особи, зареєстрованої за законодавством Королівства Саудівська Аравія – Нешинал Еар Сервісіс (НАС Холдінг) (далі - Нешинал Еар Сервісіс) про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішень Високого Суду Правосуддя Англії та Уельсу.

Звертаючись до суду з клопотанням, заявник зазначав про те, що він, Кредітрейд ЕлЕлПі (Creditrade LLP) – юридична особа, зареєстрована за законодавством Англії та Уельсу, та Товариство з обмеженою відповідальністю «Авіаційна Компанія «Роза Вітрів» (Windrose Aviation Company Limited) (далі - ТОВ «Авіаційна Компанія «Роза Вітрів»), зареєстроване за законодавством України, уклали угоду, яка сторонами не виконувалась. У зв'язку з цим Нешинал Еар Сервісіс звернулося до Високого Суду Правосуддя (Англія та Уельс) із позовом до Кредітрейд ЕлЕлПі (Creditrade LLP) та ТОВ «Авіаційна Компанія «Роза Вітрів», який був задоволений. На підставі рішення суду в подальшому іноземний суд видавав накази, до яких вносились зміни. Посилаючись на те, що рішення боржником ТОВ «Авіаційна Компанія «Роза Вітрів» не виконане, стягувач Нешинал Еар Сервісіс звернувся до суду з клопотанням про визнання рішення Високого Суду Правосуддя (Відділення Королівської Лави, Комерційний суд) (Англія та Уельс) від 24 серпня 2016 року у справі № 2014 FOLIO 602 за позовом Нешинал Еар Сервісіс до Кредітрейд ЕлЕлПі (Creditrade LLP), ТОВ «Авіаційна Компанія «Роза Вітрів» про стягнення заборгованості; надання дозволу на примусове виконання зміненого наказу Високого Суду Правосуддя (Відділення Королівської Лави, Комерційний суд) (Англія та Уельс) від 27 вересня 2018 року у справі № 2014 FOLIO 602.

Місцевий суд задовольнив клопотання.

Апеляційний суд скасував ухвалу місцевого суду, направив справу для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду та направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Відповідно до пункту 6 частини першої статті 374 ЦПК України суд апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги має право скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Повноваження суду апеляційної інстанції скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, кореспондуються зі статтею 379 ЦПК України, у якій передбачено підстави для скасування ухвали суду, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Тлумачення частини першої статті 374 ЦПК України свідчить про те, що апеляційний суд позбавлений процесуальної можливості скасовувати ухвалу з направленням справи для продовження розгляду у випадку, якщо ця ухвала не перешкоджає подальшому провадженню у справі. У кожному випадку суд апеляційної інстанції повинен перевіряти чи перешкоджає ухвала суду першої інстанції подальшому провадженню у справі.

Аналіз терміна «провадження» у контексті цивільного процесуального законодавства дає підстави для висновку про те, що зазначений термін у цивільному законодавстві означає як зібрання певних документів, які були предметом судового розгляду (справа), так і комплекс певних процесуальних дій у їх системі.

При цьому за наслідком розгляду клопотання про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішень іноземного суду суд також постановляє ухвалу, яка за своєю природою не є ухвалою суто з процесуальних питань, а є вирішенням спору по суті. Таким чином, ухвала, якою вирішено питання про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду, є за своєю природою судовим рішенням, яким завершено розгляд, а не процесуальною ухвалою, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі.

Апеляційний суд цього не врахував, скасовуючи ухвалу суду першої інстанції та направляючи справу для продовження розгляду до цього ж суду, узагальнено послався на статті 367, 374, 376, 379, 381, 382, 466, 467 ЦПК України, не конкретизував при цьому підставу (з передбачених статтею 379 ЦПК України) та повноважень (з передбачених статтею 374 ЦПК України).

У цьому випадку апеляційний суд, який встановив порушення судом першої інстанції положень статті 466 ЦПК України, мав ухвалити своє рішення та вирішити питання, які, на його думку, були неправильно вирішені районним судом.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 серпня 2021 року у справі № 758/6080/19 (провадження № 61- 7148св21) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/98881660

5.6. Ухвала суду як про задоволення, так і про відмову у задоволенні подання державного чи приватного виконавця про обмеження у праві виїзду за кордон може бути оскаржена в апеляційному порядку

04 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за поданням Першого Приморського відділу державної виконавчої служби у м. Одесі Південного міжрегіонального управління юстиції про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України без вилучення паспортного документа боржника ОСОБА_1.

Звертаючись до суду з поданням, заявник мотивував його тим, що на примусовому виконанні у Першому Приморському відділі державної виконавчої служби у м. Одесі Південного міжрегіонального управління юстиції знаходиться виконавчий лист із виконання рішення суду про стягнення з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2 боргу за договором позики. Боржник ухиляється від виконання зобов'язання, на виклики державного виконавця не з'являється.

Місцевий суд відмовив у задоволенні подання.

Апеляційний суд повернув апеляційну скаргу ОСОБА_2 на судове рішення до місцевого суду, обґрунтовуючи це тим, що рішення суду першої інстанції про відмову у задоволенні подання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України не належить до визначеного частиною першою статті 353 ЦПК України переліку ухвал, які можуть бути оскаржені окремо від рішення суду.

Верховний Суд скасував ухвалу апеляційного суду, передав справу до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду з огляду на таке.

У пункті 5 частини першої статті 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» передбачено, що право громадянина України на виїзд з України може бути тимчасово обмежено у випадках, коли він ухиляється від виконання зобов'язань, покладених на нього судовим рішенням або рішенням інших органів (посадових осіб), що підлягає примусовому виконанню в порядку, встановленому законом, – до виконання зобов'язань або сплати заборгованості зі сплати аліментів.

Отже, тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України – це певного виду санкція, яка може застосовуватися у зв'язку з ухиленням особи від виконання зобов'язання, зокрема, виконання судового рішення.

Відповідно до частини четвертої статті 441 ЦПК України ухвала про тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України може бути постановлена за поданням державного або приватного виконавця, яким відкрито відповідне виконавче провадження. Суд негайно розглядає таке подання без повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного (приватного) виконавця.

Обґрунтовуючи подання про тимчасове обмеження боржника ОСОБА_1 у праві виїзду за межі України без вилучення паспортного документа, Перший Приморський відділ державної виконавчої служби у м. Одесі Південного міжрегіонального

управління юстиції посилався на ухилення нею за виконавчими провадженнями від виконання зобов'язань, покладених судовим рішенням.

Особливістю судового рішення щодо тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України без вилучення паспортного документа, з поданням про ухвалення якого звернувся до суду заявник, є те, що воно ухвалюється на стадії виконання судових рішень про стягнення з боржника заборгованості і оскаржити його одночасно з рішенням суду неможливо.

У зв'язку з цим ухвала суду як про задоволення, так і про відмову у задоволенні подання державного чи приватного виконавця про обмеження у праві виїзду за кордон може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 серпня 2021 року у справі № 522/8802/17 (провадження № 61- 6835св21) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/98862280

5.7. Закрити провадження у справі щодо третьої особи, яка є лише учасником, а не стороною в цивільному процесі, неможливо із жодних підстав, визначених статтею 255 ЦПК України, в тому числі у зв'язку з ліквідацією юридичної особи, яку було залучено як третю особу

18 серпня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_4, правонаступниками якого є ОСОБА_2 і ОСОБА_1, до ОСОБА_3, треті особи: Немовицька сільська рада Сарненського району Рівненської області, Реєстраційна служба Сарненського районного управління юстиції у Рівненській області, про визнання недійсним, скасування свідоцтва про право власності, визнання недійсним, скасування рішення загальних зборів колективу співвласників майнових паїв та за зустрічним позовом ОСОБА_3 до ОСОБА_4 про визнання незаконним, скасування свідоцтва про право власності на нерухоме майно, визнання незаконним, скасування рішення загальних зборів колективу співвласників майнових паїв (майнових сертифікатів).

ОСОБА_3 звернувся до суду із клопотанням, у якому просив закрити провадження у справі в частині залучення (за його зустрічним позовом) як третьої особи Реєстраційної служби Сарненського районного управління юстиції в Рівненській області у зв'язку зліквідацією.

Ухвалою місцевого суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, провадження в частині залучення Реєстраційної служби Сарненського районного управління юстиції в Рівненській області як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача, за зустрічним позовом ОСОБА_3 – закрито.

Залишаючи ухвалу суду першої інстанції без змін, суд апеляційної інстанції погодився з висновком суду про те, що сам позивач вирішив звернутися з таким

клопотанням, що є його беззаперечним процесуальним правом, яким він має право вільно розпоряджатися на свій розсуд.

Верховний Суд скасував судові рішення з огляду на таке.

За змістом статей 53, 54 ЦПК України треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, можуть вступити у справу на стороні позивача або відповідача до закінчення підготовчого провадження у справі або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, у разі коли рішення у справі може вплинути на їхні права або обов'язки щодо однієї зі сторін. Їх може бути залучено до участі у справі також за заявою учасників справи.

Отже, правове становище третіх осіб у процесі посідають особи, які мають юридичний інтерес до справи, але інтерес, який не є рівноцінним інтересам сторін (позивача чи відповідача). Інститут третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, зумовлений перш за все необхідністю забезпечити можливість здійснення відповідними суб'єктами права регресу.

Якщо в результаті ухвалення судового рішення сторона може набути право стосовно третьої особи або третя особа може пред'явити вимоги до сторони, така сторона зобов'язана сповістити цю особу про відкриття провадження у справі і подати до суду заяву про залучення її до участі у справі як третю особу, яка не заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

При цьому суду належить врахувати, що третіми особами є такі учасники правовідносин, які за правилами ЦК України є особами фізичними, юридичними, або державою. Залучення структурного підрозділу, філії як особи до участі у цивільній справі є неможливим.

Відповідно до пункту 7 частини першої статті 255 ЦПК України суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо настала смерть фізичної особи або оголошено її померлою чи припинено юридичну особу, які були однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

Отже, процесуальний закон чітко визначає як підставу для закриття провадження у справі припинення юридичної особи, яка є стороною у справі.

Верховний Суд не погодився з висновками судів про закриття провадження у справі в частині залучення Реєстраційної служби Сарненського районного управління юстиції в Рівненській області як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні ОСОБА_1, оскільки третя особа у справі не є стороною у цивільному процесі, а отже, за змістом пункту 7 частини першої статті 255 ЦПК України суд не може закрити провадження в частині залучення Реєстраційної служби Сарненського районного управління юстиції в Рівненській області як третьої особи. Тобто третя особа у справі є лише consortes litis (учасником справи), не стороною, а отже, закрити провадження щодо такої особи неможливо із жодних підстав, визначених статтею 255 ЦПК України.

Провадження може бути закрито в частині вимог (вимоги) позивача до конкретного відповідача. Процесуальний закон не передбачає закриття провадження в частині залучення третьої особи у справі.

Отже, ліквідація Державної реєстраційної служби, залученої до участі у розгляді справи як третя особа, не є підставою для закриття провадження у справі у частині залучення такої особи до розгляду справи, оскільки цивільно-процесуальний закон не передбачає вчинення судом таких дій.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 серпня 2021 року у справі № 572/3632/15-ц (провадження № 61- 9722св21) можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/99088324

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за серпень 2021 року / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду/ Відпов. за вип.: суддя КЦС ВС, секретар Пленуму ВС, к.ю.н, доцент Д.Д. Луспеник/ Київ, 2021. стор. 35

[1]Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

fb.com/supremecourt.ua

t.me/supremecourtua

@supremecourt_ua